

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та соціальної роботи

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень
інших авторів мають посилання на відповідне джерело.
_____ К.В. Скринник

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ТА ЧЛЕНАМИ
ЇХ СІМЕЙ
В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:
студентка IV курсу, групи 401
спеціальності 231 «Соціальна робота»
Скринник Катерина Віталіївна
Керівник:
к.п.н., асистент Білик Н.М.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри №

від « » травня 2024 р.

зав. кафедри _____ д.пед.н. проф. _____

Анотація

Кваліфікаційна робота присвячена питанню соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх родини в Україні. Для досягнення мети в теоретичній частині роботи було визначено специфіку надання соціальних послуг в громаді загалом, а саме: перелічено послуги, які зараз надаються в громадах, зазначено на змінах в роботі після повномаштабного вторгнення в країну. Було охарактеризовано нормативно-правове забезпечення, яке використовується при наданні соціальних послуг військовим та їх родині, що включають Закони України, постанови Кабінету Міністрів, Положення та Накази. В практичній частині здійснений глибокий аналіз надання соціальних послуг військовослужбовцям та членам їх сім'ї в Україні та в Мамаївській територіальній громаді.

Результатом аналізу стало з'ясування специфіки роботи соціального забезпечення військовослужбовців, виявлення особливостей в Мамаївській громаді. Відзначимо збільшення попиту на послуги серед військовослужбовців у зв'язку з початком повномаштабного вторгнення на Україну, новації у інформуванні населення щодо їх законних гарантій та прав.

Annotation.

The qualification work is devoted to the issue of social security of military personnel and their family members in Ukraine. To achieve this goal, the theoretical part of the work identified the specifics of social services in the community in general, namely: the services currently provided in the communities were listed, and the changes in the work after the full-scale invasion of the country were noted. The legal framework used to provide social services to the military and their families was described, including the Laws of Ukraine, resolutions of the Cabinet of Ministers, Regulations and Orders. In the practical part, an in-depth analysis of the provision of social services to military personnel and their family members in Ukraine and in the Mamayiv territorial community was carried out.

The analysis resulted in clarifying the specifics of the work of social security for servicemen and identifying peculiarities in the Mamayiv community. We note an increase in demand for services among military personnel due to the beginning of the full-scale invasion of Ukraine, as well as innovations in informing the population about their legal guarantees and rights.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Теоретико-методологічні засади надання соціальних послуг в громаді.....	5
1.1 Надання соціальних послуг в громаді	5
1.2 Нормативно-правове забезпечення надання соціальних послуг в громаді	12
Висновки до першого розділу.	18
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ТА ЧЛЕНАМИ ЇХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ	
2.1 Надання соціальних послуг військовослужбовцям та членам їх сімей в Україні	19
2.2. Стандарти надання соціальних послуг військовослужбовцям та членам їх сімей(наприкладіроботиВідділуз питаньсоціальногозахисту населенняМамаївськоїгромади)	34
Висновки до другого розділу	44
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	53

ВСТУП

Актуальність дослідження. Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей є вкрай важливою та актуальною зважаючи на те, що зараз триває повномасштабна війна проти Росії. Соціально-демографічна структура характеризується збільшенням кількості військових з початку повномасштабної війни, що створює нові виклики та запити для соціальних працівників. Ця робота присвячена комплексному вивченню питання надання соціальних послуг, її основних засад та тенденцій в соціальній роботі з військовослужбовцями та членами їх сімей в Україні.

Проблема соціальної роботи із військовослужбовцями та членами їх сімей відображена у наукових дослідженнях різних сфер та в різних наукових працях. Варто відзначити праці наступних науковців: В. Шевчук; Н. Беляєва, О. Яворовенко, Ю. Бриндіков К. К. Сухова, П. Д. Біленчук, В. М. Кочетков, В. Б. Міщенко, О. Кравченко, Бабенко А.М., Борисова О.О., Суханова Д.С., Шаповалова І.О та інші.

Об'єкт – соціальні послуги в громаді.

Предмет – зміст соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їх сімей в громаді.

Мета – охарактеризувати надання соціальних послуг військовослужбовцям та членам їх сімей в Мамаївській територіальній громаді.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність надання соціальних послуг в громаді
2. Охарактеризувати нормативно-правове забезпечення надання соціальних послуг в громаді
3. Проаналізувати соціальні послуги, які надаються військовослужбовцям та членам їх сімей в Україні

4. Дослідити надання соціальних послуг військовослужбовцям та членам їх сімей в Мамаївській громаді.

Методи дослідження: аналіз соціологічної, психологічної та педагогічної літератури, нормативно-правових документів для розкриття базових понять дослідження; спостереження, вивчення статистичних даних та обліку сімей військовослужбовців в Мамаївській громаді.

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження апробовані у вигляді тез на студентській наукових конференціях Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича на тему: «Роль жінок в Збройних силах України» (2023 р.); «Соціальне забезпечення сімей військовослужбовців під час війни» (2024 р.).

Логіка дослідження зумовила структуру кваліфікаційної роботи: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел із найменувань, 3 додатки. Загальний обсяг .. сторінок

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В ГРОМАДІ

1.1. Надання соціальних послуг в громаді

Соціальними послугами в громаді є послуги, які спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб або родин, які в них знаходяться [1].

В Україні надання соціальних послуг гарантує держава, тоді як у демократичних країнах світу держава лише зобов'язується створити сприятливі правові умови для їх надання. У цих країнах бізнес та громадянське суспільство є рівноправними партнерами держави у вирішенні соціальних питань.

Згідно з повноважень громад щодо соціального забезпечення виділяємо: виявлення вразливі категорії людей задля подальшої соціальної роботи, інформування населення про соціальні послуги, гарантії та обов'язки, консультування та ведення випадків, визначення потреб населення громади, аналіз та оприлюднення зібраної інформації та подальше забезпечення базовими, кризовими та спеціальним послугами в сфері соціального захисту.

У громад ключовими завданнями є забезпечення соціальними послугами громадян, об'єднання зусиль членів громади задля підтримки вразливої категорії населення, створення безпечного та сприятливого середовища для розвитку.

Соціальні послуги на рівні громади діляться на базові, екстрені та спеціальні. До базових включаємо наступні: денний догляд, представництво інтересів, соціальний супровід, консультування, соціальна профілактика. Екстрені соціальні послуги складаються з кризового втручання, надавання притулку, сімейний патронат. Спеціальні ж послуги включають до себе соціальну адаптацію, реабілітацію, наставництво, консультування (юридичне, психологічне).

В результаті децентралізації влади, місцева влада, знаходячись ближче до потреб населення в певному регіоні, може оперативно виявляти та надавати

об'єктивну інформацію про потреби малозахищених категорій громадян. Це дозволяє раціональніше розподіляти державні кошти відповідно до пріоритетів і потреб територіальних громад [2]

До основних проблем в надання соціальних послуг в територіальних громадах ми відносимо: не розвинута процедура визначення потреб в соціальних послугах серед населення, недостатня фінансованість або неефективний фінансовий механізм забезпечення послуг. Також варто внести недостатньо злагоджену співпрацю громад між собою та недостатній штаб працівників та кадрове забезпечення громад щодо соціального забезпечення громадян.

Науковиця та доктор наук Семигіна Тетяна Валеріївна, спираючись на дослідження зарубіжних науковців, виділяє етичні принципи роботи соціальних працівників у громаді. До них ми відносимо збереження життя та право на існування; чесність / право на достовірну інформацію; конфіденційність, повага до особистого життя; рівний доступ до ресурсів, послуг і можливостей для своїх мешканців громади; право на покращення здоров'я, безпечне проживання [3].

Основними видами професійної діяльності фахівця із соціальної роботи в громаді є виявляти осіб / сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, і надавати їм допомогу; вживати заходи кризового втручання; проводити оцінку потреб осіб/ сімей; надавати соціальні послуги (соціальна профілактика, соціальний супровід/ патронаж, представництво інтересів, консультування); здійснювати соціальний супровід і супроводження прийомних сімей та будинків сімейного типу.

Соціальна робота в громаді зараз це не лише про допомогу з житловим питанням, оздоровленням та пошуком роботи. Нині з новими викликами розширюються послуги та спектр роботи соціальних фахівців, що включає формування умов, з яких особа може отримати юридичну, медичну, матеріальну, фінансову, правову допомогу. В загальному це про здійснення різноманітних заходів задля покращення соціалізації та адаптації осіб в соціумі [4]. Суб'єктами надання соціальної допомоги в громаді є органи місцевого самоврядування, державні соціальні служби, волонтерські та громадські

організації, жителі громади [4]. Глобальним завданням громади є мобілізація усіх ресурсів, залучення всеможливих партнерів для допомоги людям, в нашому випадку військовослужбовцям та їх сім'ям.

Що стосується роботи соціальних працівників з військовослужбовцями, то нові реалії з її викликами вимагають рішень та зміни у підході до роботи. Виділяємо три основні напрямки допомоги, в яких мають потребу військовослужбовці: допомога в з соціальною адаптацією, професійна адаптація та психологічне відновлення. До цього можна віднести програми підтримки, які розробляють та впроваджуються зараз в громадах.

Особливі програми підтримки. Загальновідомо, що у стресових ситуаціях у людини значно посилюється потреба у прийнятті. У випадку, коли людина немає змоги задовільнити цю потребу, то вона починає себе почувати самотньою та ізольованою. Це може погіршувати її здатність справлятися зі стресом та наслідками травматичних подій. Коренем появи потреби в об'єднанні є нестача ресурсів для подолання наслідків стресу, травматичних подій тощо. В такому випадку можна звернутись до груп підтримки.

Є два принципи, за якими визначається ефективність груп взаємопідтримки. Перший принцип це те, що люди, які вже впорались або пройшли певний травматичний досвід можуть бути кращими в допомозі, ніж спеціалісти без подібного досвіду. Другий принцип – допомагаючи іншим, ти допомагаєш собі теж. Це можливість побачити власні проблеми під іншим кутом, відкрити для себе щось нове, відчути, що ти не самотній.
 Групи підтримки це керовані фахівцем добровільні об'єднання людей, які мають схожі проблеми, кризові обставини що зустрічаються протягом тривалого часу задля надання взаємної допомоги та підтримки, обміну ресурсами які можуть допомогти іншому у вирішенні їх проблем чи полегшити стан. Такі групи найкраще підходить людям, які переживають кризовий стан. В групі все створено для того, щоб учасники навчились говорити про свої труднощі, ділились власними переживаннями та почуттями. В результаті вони отримують прийняття наявності у себе проблем, переформлювання цієї проблеми в завдання,

знаходження ресурсу, як внутрішнього так і зовнішнього для подолання складних життєвих ситуації.

Взаємопідтримка в групі є різноманітною. Вона може включати такі дії:

- Взаємну матеріальні підтримку, якщо в цьому є потреба;
- Обмін знаннями про те, як можна подолати складні життєві ситуації;
- Отримання відчуття, що людина не сама зі своєю проблемою, що її чують та розуміють і що вона може розраховувати на допомогу.

Групи взаємопідтримки можуть перейти до груп взаємодопомоги. Різниця у наявності в групі людей, які змінили свою поведінку й адаптувались до нових умов з схожим минулим. Такі зміни можливі за умови вмотивованості учасників групи до змін і підтримка спеціаліста. Роль соціального працівника тут заключається в консультуванні або ж залученні спеціалістів до групи. Також втручання в роботи групи у разі проблем, дізнаватись про ресурси громади задля полегшення стану учасників групи; може бути запрошеним спікером під час сесії групи. У випадку коли соціальний працівник є ініціатором роботи в групі, він/вона несе відповідальність за ведення групи. В цьому соціальному працівнику допоможуть якості лідерства, керівництва та комунікативності [5]. Другий аспект це професійна адаптація. Це більше стосується військовослужбовців, які повернулися зі служби та починаються заново адаптуватись до цивільного життя. Громада може допомогти з пошуком, відновленням робочого місця, пропонувати нові можливості. Це можуть бути ініціативи як на державному рівні, так і від самих жителів громади. Згідно Постанову КМУ «Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності» від 21 червня 2017 року визначає, що положення щодо професійної та соціальної адаптації діють під час військового стану та після завершення три місяця на таких осіб: «військовослужбовців (резервісти,

військовозобов'язані, добровольці Сил територіальної оборони) Збройних сил, Національної гвардії, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Державної спеціально-транспортної служби, військовослужбовців військових прокуратур, поліцейських, осіб рядового, начальницького складу, військовослужбовців Управління державної охорони, Державної служби спецзв'язку, ДСНС, Державної кримінально-виконавчої служби, співробітників Служби судової охорони, інших утворених відповідно до законів військових формувань, які брали безпосередню участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, та членів їх сімей» [6].

Якщо ж професія, за якою людина працювала до військової служби не є поширеною або затребуваною в громаді, військовий має право на отриманні професійної або технічної освіти. Ветерани мають можливість пройти навчання, перепідготовку або перекваліфікацію в Центрах професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості (ЦПТО ДСЗ). Такі центри працюють в Дніпропетровській, Полтавській, Харківській, Одеській, Львівській, Рівненській, Сумській та Івано-Франківській області. Включаються навчання на 95 ліцензованими робітничими професіями та 365 освітніми програмами підвищення кваліфікації. Подати заявку на навчання можна онлайн через портал сайту Державної служби зайнятості або ж очно в службі [7]. Основні засади проекту щодо організації навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок бойових дій розписано в Постанові Кабінету Міністрів від 15 вересня 2023 р. [8].

Говорячи про роботу громад в наданні соціальних послуг військовослужбовцям, ветеранам та їх сім'ям, візьмемо до уваги дослідження, яке проводив незалежний аналітичний центр Cedos разом з Правозахисним центром для військовослужбовців «Принцип». Дослідження називається «Соціальні послуги для ветеранів та ветеранок у громадах: виклики та потреби», воно включає такі теми як загальна інформація про соціальні послуги, система

їх надання в різних громадах, про основні виклики та труднощі в громаді щодо надання соціальних послуг, бачення представників громад як можна покращити роботу [9].

Згідно чинного законодавства щодо надання соціальних послуг, було проведено дослідження щодо поточної спроможності громад забезпечувати своїх мешканців базовими соціальними послугами. Якраз з цього питання почалось дослідження, адже від розуміння спроможності надання базових послуг можна зрозуміти загальну картину роботи в громаді. Збирали данні шляхом інтерв'ювання представників громад з питань соціального забезпечення, доступу до всіх кількісних даних щодо надання соціальних послуг не було, оскільки не всі вони є у відкритому доступі.

Першим чином згадувались такі послуги, які не вдається надати в більшості громадах: денний догляд за особами, денний стаціонар в центрах, супровід учнів під час інклюзивного навчання, переклад на жестову мову, підтримане проживання. Фахівці які збирали данні для досліджування почали уточнювати, чи всі базові соціальні послуги з переліку... надаються в громадах та чи проводиться належна оцінка потреб населення. Таким чином вдалось дізнатися, що в кожній з опитаних громад є проблема з наданням щонайменше однієї базової послуги та з загальною оцінкою потреб в громаді. Як вказують представники громад в питанні наданні соціальних послуг, основною причиною невчасною або ж неповноцінного формулювання оцінки потреб є брак кваліфікованих кадрів. Нерідко фахівець з соціальної роботи виконує багато обов'язків, і не може делегувати деякі справи з-за відсутності достатньої кількості фахівців в громаді.

Наступна проблема яка згадується як перешкода у формуванні вчасної оціни потреб є відсутній доступ до актуальних адміністративних даних. Не зважаючи на процес децентралізації, який почався у квітні 2014 року, деякі данні збираються та мають доступ на рівні областей та районі, а не громад. Більшості представники громад вказували, що створювали бази даних жителів громад власноруч, ділячи їх по потребах, запитах, категоріях і т.п. Як зазначає

заступниця голови громади у Чернігівській області, цитуємо: «У нас немає доступів до реєстрів взагалі. І ми стикаємося з тим, що навіть коли ми робимо запити, наприклад, в пенсійний фонд, нам вже просто перестали давати інформацію. Тому що там закрита інформація, це там персональні дані і так далі. Навіть якусь статистичну інформацію ми напрацьовуємо самостійно, виходячи, скажімо, там, із роботи в інших напрямках. Наприклад, для того, щоб вичислити, скільки у нас людей з інвалідністю, ми в жодному органі державному не могли знайти цю інформацію. І в результаті ми [...] працювали з гуманітарною допомогою і просто через оголошення зібрали інформацію».

1.2 Законодавча база щодо забезпечення соціальних послуг військовослужбовців та членів їх сімей

Дуже важливим аспектом під час виконання обов'язків соціального працівника щодо роботи з клієнтами є обізнаність в законодавчій базі країни, вміння відстежувати нововведення, розуміти та вміти розтлумачити закони для клієнтів. В часи війни особливо гостро постає питання про зобов'язання держави як гаранта в питанні соціального захисту військовослужбовців. Розуміючи специфіку роботи військовослужбовців, варто зазначити на важливості актуального законодавства, яке відповідає запитам військовослужбовців та їх родин.

Нормативно-правові акт має значний верх над іншими джерелами права, і ось чому:

- за допомогою нього можливо найбільш чітко сформулювати права і обов'язки суб'єкта суспільного;
- він дозволяє найдоступнішим шляхом донести зміст права до суб'єктів суспільного життя;
- вони можуть бути систематизовані, цим самим сприяючи полегшенню суб'єктами в користуванні ними.

Згадуючи основні закони щодо забезпечення соціального захисту військовослужбовців і членів їх сімей, потрібно виділити: Конституцією України від 28 червня 1996 року; Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 року; Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року; Законом України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 року; Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року; Законом України «Про відпустки» від 1996 року; Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» №2262-ХІІ від 9 квітня 1992 року. Також в перелік можна включити Постанови Кабінету Міністрів, які доповнюють існуючі закони, Накази Міністерства оборони

України, Укази Президента, внутрішні статуси.

Перше що варто вказати це Конституція України, а саме стаття 17: «Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їх сімей» [10]. Це конституційне положення є основним, і від нього вже ідемо до нових і більш детальних нормативно-правових актів.

Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» є базовим у наданні соціальних послуг для військовослужбовців, його варто оглянути детальніше [11]. Прийнятий він був 30 квітня 1993 року, зміни вносяться до сьогодні (остання зміна датується 21 березням 2024 року, є чинною). Чим важливий цей закон? В ньому визначаються основні засади державної політики щодо соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей затверджено єдину систему правового та соціального захисту, в ній прописані гарантії соціальні, політичні, економічні тощо. Цим законом передбачені гарантії соціального захисту на особливий період. Особливий період – це період, який починається з оголошення мобілізації в країні, або з моменту введення воєнного стану. Цей закон поширюється на військовослужбовців ЗСУ, інші військові формування та правоохоронні органи, які діють в рамках законодавства країни, Служби зовнішньої розвідки України, розвідувального органу Міністерства оборони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, які проходять військову службу на території України, і військовослужбовців зазначених вище військових формувань та правоохоронних органів - громадян України, які виконують військовий обов'язок за межами України, та членів їх сімей . Також до осіб, на яких діє цей закон відносимо військовослужбовців, які отримали інвалідність чи травму під час проходження служби, учасники добровольчих формувань територіальних формувань, резервісти та військовозобов'язані.

Важливо вказати, що дія закону не поширюється на сім'ї військових, які загинули чи померли під час проходження військової служби внаслідок вчинення ними кримінального чи адміністративного порушення, або якщо

військовослужбовець загинув внаслідок алкогольного, токсичного чи наркотичного сп'яніння, або з заподіяння собі навмисної шкоди. Деякі пункти Закону не діють для іноземних громадян, які служать в лавах ЗСУ та інших військових формувань, та діють закони щодо грошового забезпечення та надання відпусток.

У статті 8 Розділу 2 ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» вказуються основні права військовослужбовців, які проходять службу, для нас найцікавішим буде частина про соціальну та трудову адаптацію. В ній розкривається питання того, держава як гарант забезпечує військовим трудову та соціальну адаптацію. Для військових, які були звільнені зі служби у зв'язку з скорочення штату, за станом здоров'я, та інші випадки, передбачені законодавством. Адаптація осіб впроваджується центральними органами виконавчої влади, які відповідають за сфери зайнятості населення та трудової міграції, соціального захисту населення, за рахунок коштів державного бюджету.

Про соціальні гарантії прав військовослужбовців та їх сімей зазначається в статті 18, в якій окремими пунктами виокремлюється питання грошового забезпечення, трудового права щодо зберігання місця роботи після служби, грошова та матеріальна допомога дружинам (чоловікам) військовослужбовців, їх дітям.

Значну частину в законі займає питання грошового забезпечення, одноразової допомоги та пенсійного забезпечення. Щодо одноразової грошової допомоги, то всі особливості її призначення ми можемо прочитати в . Пільги для військових та їх сімей згадуються в статті 14, що є важливим запитом від військових та їх родин. В ньому зазначається про безкоштовні проїзди транспортом для військовослужбовців та членів їх сімей (про вид транспорту та винятки детальніше в статті).

Перейдемо до наступного закону, а саме Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [12]. Остання правка в законі датується 16 лютого 2024 року. В основному в ньому описується про захист

ветерані війни шляхом надання пільг, соціальних гарантій, створення належних умов для відновлення та підтримання здоров'я, цільових програм соціального захисту тощо.

На початку надається тлумачення понять «ветеран» та «учасник бойових дій». Щодо учасників бойових дій, то цим поняттям визначаються особи, цитуємо з закону «Військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, поліцейські, особи рядового, начальницького складу і військовослужбовці Міністерства внутрішніх справ України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які за рішенням відповідних державних органів були направлені для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки або у відрядження в держави, де в цей період велися бойові дії.» [12]. До них також відносяться військовослужбовці, які проходили службу в часи Радянського союзу.

Щодо критики закону, то варто виділити зауваження щодо добровольчих формувань, точніше до призначення їм статусу ветеранів. Військовий, що служив у добровольчих формуваннях, може отримати статус ветерана у тому випадку, коли формування увійде до державних збройних . Добровольці можуть розраховувати на соціальні послуги, пільги у разі отримання інвалідності.

Про соціальних захист сімей ветеранів в законі не вказується, окрім сімей, де загинув ветеран. Сім'ям надаються певні пільги та послуги, аналогічні тим, що надаються ветеранам. Однак не існує окремої статті для цієї категорії, а також відсутнє чітке визначення того, хто вважається членом сім'ї ветерана. Питання присвоєння статусу ветерана також розглядається в інших законодавчих актах, включаючи Закони України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» та «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні».

Одним з запитів військовослужбовців до соціальних установ є отримання статусу учасника бойових дій. В Постанові Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України» [13] описується процес надання та позбавлення статусу учасника бойових дій, варто детальніше розглянути це питання. Цією Постановою затвердили порядок надання та позбавлення військовослужбовцям статусу учасник бойових дій, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України. Також зазначено порядок введення Єдиного державного реєстру ветеранів війни, функціонал якого забезпечує Міністерство у справах ветеранів.

Статус учасника бойових дій надається незалежно від кількості участі в бойових діях у випадку, коли військовий брав участь у виконанні службових завдань в умовах безпосереднього контакту з противником, участь у розвідувальних операціях, які підтвердженні оперативним штабом з управління антитерористичною операцією або Об'єднаним оперативним штабом Збройних Сил України. Також це військові, які отримали травми, а саме поранення, каліцтво, контузії, які унеможливають подальше проходження служби та виконання бойових завдань. Симулювання хвороб чи навмисна самокаліцтво не є випадком для надання такого статусу військовому.

Комісія з розгляду заявок на отримання та позбавляння статусу учасника бойових дії може позбавити людини такого статусу у випадку, коли: виявлено, що інформація яка подавалась задля отримання статусу учасника бойових дій є

недостовірною; самостійне подання особою заяви щодо позбавлення статусу; вчинення військовим умисно тяжкого злочину в період участі у військових діях.

У громадах можуть надавати пільги та виплати для ветеранів та ветеранок навіть без посвідчення УБД, за умови наявності довідки про участь у бойових діях. Оскільки процес отримання посвідчення Учасника Бойових Дій є досить складним і тривалим, такий підхід спрощує доступ до пільгових програм. Представники та представниці громад висловлювали питання щодо можливості отримання пільг та виплат лише при наявності посвідчення УДБ. Спостереження показали, що процес отримання посвідчення забирає значний час. Це часто призводить до того, що ветерани та ветеранки, незважаючи на їхню участь у бойових діях, не отримують соціальні гарантії вчасно. Інформатори висловлювали свою занепокоєність щодо цієї ситуації та можливості конфліктів між особами, які мають доступ до гарантій, та тими, хто не має. Тому громади намагаються компенсувати деякі пільги ветеранам і ветеранкам, які ще не мають посвідчення УБД, використовуючи місцеві бюджетні кошти на підставі їхньої участі в бойових діях.

Висновки до першого розділу

Визначено, що таке соціальні послуги в громаді, види соціальних послуг, які надаються в територіальних громадах. Зазначено на проблемах, з якими зіштовхується громада в питанні соціального забезпечення населення. У громад ключовими завданнями є забезпечення соціальними послугами громадян, об'єднання зусиль членів громади задля підтримки вразливої категорії населення, створення безпечного та сприятливого середовища для розвитку.

Було охарактеризовано нормативно-правове забезпечення надання соціальних послуг в громаді, а саме Закони України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про соціальні послуги», «Про військовий обов'язок і військову службу», Постанови Кабінету Міністрів, статі з Конституції України. Виокремлено для більш детального аналізу Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Взято до уваги незалежні соціологічні дослідження одо соціальних послуг в громаді, в якій описувалось досвід представників громад щодо надання послуг, бюрократичні перепони та нові рішення задач.

РОЗДІЛ 2.

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ТА ЧЛЕНАМИ ЇХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ

2.1 Надання соціальних послуг військовослужбовцям та членам їх сімей в Україні

Першочергово в цій роботі потрібно дати визначення категорії людей, яких ми називаємо «військовослужбовці». Це дозволить краще окреслити в подальшому специфіку роботи соціальних працівників з цією категорією людей в суспільстві.

Тож звернемось по дефініцію до деяких джерел. Згідно Енциклопедії Сучасної України, військовослужбовець – громадянин, який проходить військову службу у Збройних Силах або інших військових формуваннях, створених відповідно до законодавства країни [14].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» є особи, які «проходять військову службу в Збройних силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також правоохоронних органів спеціального призначення, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, посади в яких комплектуються військовослужбовцями» [15]. Термін «військовослужбовець» сформульований у ЗУ «Про загальний військовий обов'язок і військову службу», якій ми згадували раніше, у 25.03.1992 р. Їх діяльність спрямована на захист та забезпечення безпеки країни, її територіальної цілісності і кордонів. Військовослужбовці, як активні учасники трудового процесу, виступають унікальною категорією працівників, які виконують обов'язки у Збройних силах України або інших військових формувань на основі укладеного трудового договору або контракту.

Як вказував в своїй праці М.І.Хавронюк, що до військовослужбовців ми також відносимо тих, хто проходить службу в військових прокуратурах, суди, комісаріати, військовослужбовці адміністративного і освітнього складу навчальних вищих та середніх закладів. Також варто не забувати, що ми сюди

включаємо осіб, які виконують роботу в інтересах оборони країни та безпеки, працюють на штатних посадах інших організацій спорідненої сфери діяльності [16].

Перейдемо до визначення сім'ї військового. Термін "сім'я військовослужбовців" використовується для опису групи людей, які пов'язані з військовослужбовцем родинними або стосунковими зв'язками. Це включає дружину (чоловіка), дітей, батьків, братів, сестер та інших родичів, які живуть разом або підтримують зв'язок з військовослужбовцем під час його служби. Діти, незалежно від якого вони подружжя, споріднені вони кров'ю з військовим чи ні, являються членами сім'ї військового. Також тут варто віднести таку категорію людей як неповнорідні брати, сестри, невістки, вітчими, мачухи, опікуни. Не забуваємо і про осіб, які знаходяться на повному або частковому утриманні військового, що є для особи основним джерелом засобів для життя. Вони є членами сім'ї військовослужбовця, які не мають власних доходів, або ж середня щомісячна пенсія, стипендія чи допомога не перевищує прожиткового мінімуму [16].

Термін "сім'я військовослужбовців" також може включати спеціальні програми та підтримку для таких сімей, які забезпечуються урядом або військовими службами з метою забезпечення їхнього добробуту та підтримки. Сім'я військовослужбовця може бути особливо уразливою або потребувати спеціальної уваги через різні фактори, такі як віддаленість від одного з батьків, часті переїзди, стресові ситуації, пов'язані з військовими операціями і т. д. Важливим у наданні соціальної роботи є категорія Сім'ї загиблих (померлих) ветеранів війни. В Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» детально розписано хто належить до цієї категорії, їх гарантоване соціальне забезпечення та пільги. Детальніше про це далі.

Варто визначити особливості соціальної категорії «Військовослужбовець» та сім'ї військовослужбовців» для подальшої роботи. Адже, щоб краще розуміти специфіку роботи з військовими, варто зрозуміти чому саме в цей час великий

акцент на цю категорію людей в соціумі. До особливостей включаємо досвід на службі, військова культура, підвищений ризик при здійсненні служби та додаткове страхування, потреба у реінтеграції та підтримці до, під час та після служби, посилене сприйняття в суспільстві військових.

Говорячи про службовий досвід та військову культуру, то ми не даремно виділили це в особливостях цієї групи як отримувачів соціальних послуг. Людина, яка проходить службу у війську, тим паче під час війни в країні, змінює докорінно свій спосіб життя, коло спілкування, змінюється пріоритетність речей в житті та деякі навички стають в пригоді більше ніж колись. При взаємодії з військовослужбовцем варто пам'ятати що ми можемо мати різний досвід і сприйняття реальності, відмінне через спосіб життя цивільної особи та захисника. Пам'ятати про це варто як і для правильної комунікації людей, так і для хорошого виконання роботи соціальних фахівців, що є важливим для нас. Говорячи про вплив військового досвіду на особу, то важко не окреслити таку тему як *military identity*, що в перекладі означає військова, армійська ідентичність [17]. Військовою ідентичністю науковці називають результат ідентифікації людини в новому середовищі, прийняття нових норм та правил, оновлене світосприняття та цінності, які є прийнятними та допомагають жити в армійському середовищі. Мілітарна ідентичність в кожній людини може проявлятися в різних ступенях. Індивід може себе сильно пов'язувати з

військовою справою або ж не так виражено. Мілітарна ідентичність часто виникає після мобілізації людини, розвивається під час самої військової служби, хоча зародження такої ідентичності може проявлятися раніше, якщо є для цього сприятливе середовище [18].

Рівень страхування військовослужбовців також відрізняється від інших категорій людей. Це може включати в собі небезпеки, пов'язані з бойовими діями, травмами та іншими ризиками, що випливають з військових загроз. Зважаючи на те, що військовослужбовці приносять в ризик власне здоров'я та життя під час виконання службового обов'язку, держава це компенсує додатковими соціальними гарантіями, грошовим забезпеченням чи допомогою родинам, тощо.

Ці дії сприяють створенню гідних умов проживання, праці та реабілітації для тих, хто зараз на службі, постраждав унаслідок війни, і виражають визнання та вдячність за їхню важливу роль у захисті країни. Ми можемо спостерігати, як війна приносить руйнування та збитки, людські втрати. Страхування у свою чергу, є засобом, що спрямований на забезпечення компенсації та відшкодування цих наслідків [19]. Страхування описується в Цивільному Кодексі України, а саме 67 глава в ній. Як ми зазначали попередньо, військовослужбовці мають додаткову допомогу та компенсації у разі настання ризикованого випадку, який підлягає компенсації з боку держави як надавача страхування. Хоч страхування може надавати не тільки держава, а і приватні компанії, та дуже часто війна та ризиковані події пов'язані з нею можуть не включатись в стандартний поліс.

Спеціальна підготовка до кризових ситуацій. Військовослужбовці у зв'язку з їх досвідом у війську здобули навички, які допомагають їм подолати кризові ситуації. Такі навички можуть допомогти і в цивільному житті, допомагаючи ефективно діяти в стресових ситуаціях, долати труднощі. У когнітивній складовій стресостійкості можна виокремити аспект самосвідомості, що проявляється у здатності особистості до самоорганізації та формування чіткої мети в діяльності. Емоційно-мотиваційний компонент напряму пов'язаний з потребами особистості: як фізіологічними, так і соціально-культурними. Він включає в себе відчуття особистої задоволеності, бажання самореалізації та супроводжує процес мотивації для досягнення цілей, упорядкування стратегій прийняття рішень. Цей компонент також стимулює пошук цінностей у надскладних ситуаціях, де особистість подолає екзистенціальні кризи, що мають взаємозв'язок. Для військових це є важливим, так як майже кожного дня вони зустрічають ризики для життя, стрес може провокувати думки про вартість зробленої роботи, вартість власного життя.

Потреба у інтеграції у військо, реінтеграції після служби у суспільство.

Військові можуть зіштовхуватись з проблемами як у інтеграції нового кола суспільства в лиці військових побратимів, так і зустрітися з труднощами у поверненні в цивільне життя. Труднощі можуть виникнути за зміни звичного

способу життя, які в перші часи приносять дискомфорт та стрес. Потреба може виникати в психологічній підтримці, професійній реабілітації, відновлення соціальних зв'язків та інші послуги. Важна роль у поверненні ветеранів до цивільного життя після військової служби відводиться їхньому потенціалу для реінтеграції. Цей потенціал вимірюється їх здатністю успішно та ефективно впроваджуватися у цивільне суспільство та працевлаштування. Тільки органічне поєднання всіх компонентів процесу соціальної реінтеграції ветеранів - організаційно-правового, медичного, психологічного - забезпечує ефективність цього процесу.

Багато бійців, які повертаються до цивільного життя зіштовхуються з розгубленістю, апатією, агресією та дратівливістю. Та найголовніше це не розуміння, як жити далі. Навіть якщо людина не потребує фізичної реабілітації у зв'язку з відсутністю фізичних ушкоджень, вона може мати травми психологічні [20]. Це пов'язано з постійним перебуванням людини у стані стресу, настороженості, втраті побратимів та зміною цінностей життя. Від цього страждають як і бійці, так і їхні сім'ї. Дуже часто можна спостерігати за тим, що військові ідуть з війни, та лише фізично. Мається на увазі, що війна з ними залишається всередині, як постійний стрес

Повертаючись до теми соціальної дезадаптації, то варто окреслити два її види: патологічну та непатологічну. Непатологічна дезадаптація – це окреме відхилення в поведінці і внутрішньому стані суб'єкта, які пов'язані з такими чинниками, як незакінченою ресоціалізацією, втратою близьких людей (родичів, побратимів і т.п.), неспроможність повернутись до звичного життя за рахунок травм, різка зміна способу життя і його темпу. В свою чергу Патологічний дезадапційний стан характеризує собою наявність у людини асоціальних установок, розвиток адикцій чи дивергентної поведінки, психологічні розлади та хвороби [21].

Сприйняття їх в суспільстві. Військовослужбовців, особливо після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації, сприймають з героїчної позиції, до них проявляють вдячність, повагу та ставляться з захопленням. Хоч є

в цьому інша сторона, де спостерігається ідеалізація військових, нерозуміння їх поза образом в сприйнятті суспільства. Імідж військовослужбовців в багато чого формується через Засоби Масової Інформації, які відображають образ захисника в кращому світлі, формуючи цим не лише хороше ставлення до одного з військових, а й до Зброєних Сил України загалом. Військовослужбовці в узагальненому образі зараз відображають важливі цінності для населення, які не варто недооцінювати під час війни. Це самовідданість, мужність, незламність, якості які характеризують наш опір та боротьбу. Цікаво зазначити, що імідж військових, якісно сформований, також може позитивно впливати на підтримку та інтеграцію ветеранів після військової служби. Почуття гідності та патріотизму, що виникають за рахунок медійного іміджу, можуть сприяти легшій соціальній адаптації та отриманню роботи для ветеранів [22].

Стрес та травми: Військова служба може бути пов'язана з великим рівнем стресу та ризиком травм. Військові можуть зазнати фізичних та психологічних травм через бойові дії, небезпечні умови служби та інші чинники. Це може призвести до пізніших проблем здоров'я, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та інші психічні захворювання. Як проявляється Посттравматичний стресовий розлад? Людина знову і знову «проживає» ситуацію, яка завдала їй психологічну травму. Яскраво повертаються болісні спогади та переживання. Задля того, що б не проживати ці ситуації знову і знову, постраждалі починають уникати обставин, що нагадують їм про психотравму. Спостерігається, що у всіх хворих, які мають ПТСР, мають знижений рівень соціальної адаптації. Соціальна дезадаптація трактується як складне соціально-психологічне явище, яке характеризується порушенням процесів взаємодії суб'єкта з навколишнім середовищем. Її ознаками є соціальна ізоляція, неприйняття групою соціуму, пов'язаних пригніченим психологічним станом, відсутність або недостача комунікаційних навичок, поведінкова дезорганізація, відчуття самотності і скутості і т.п.

Один з перших за психічний стан військовослужбовців під час служби писав Я.Да Коста, у свої дослідженнях під час Громадянської війни в Америці. У

1817 році він вніс поняття «солдатське серце», яке описувалось як серцева недостатність спричинена стресом. Пізніше це поняття стало означати, що посттравматичний стресовий розлад зв'язується з підвищеним ризиком розвитку серцево-судинних захворювань [23]. Тривалі та знесилюючі бойові завдання, смерть побратимів, важкі травми чи інвалідність, втрата близьких людей є основними психотравмуючими факторами під час бойових дій у військового. Говорячи про фізіологічні травми, то це можуть бути травми легкої форми, середньої та важкої.

Громадянська відповідальність та лояльність: Військові, як правило, виховані у дусі громадянської відповідальності та лояльності до своєї країни. Вони можуть мати високий рівень обізнаності зі справами держави та бажання приймати активну участь у громадському житті. Військові з 2022 року стали більш публічними в суспільстві та медіа, що дозволяє давати розголос важливим запитам від них, дозволяє вислухати думку безпосереднього учасника бойових дій. Це можуть транслювати через соціальні мережі, телебачення, пресу. Так як для військових під час вступу на службу захист батьківщини стає основним завданням, то природньо що в них є інтерес до внутрішніх та зовнішніх справ держави.

Тепер повернемося до членів сім'ї військовослужбовців, чим вони особливі як соціальна категорія людей. Виділимо такі основні характеристики як стресові фактори, особливі програми підтримки, специфічні вимоги, переїзди та переадаптація.

Стресові фактори у сім'ях військовослужбовців. Члени сімей військовослужбовців часто стикаються зі стресом та неспокоєм через можливу небезпеку, розлуку та інші аспекти військової служби їхніх близьких. До інших аспектів також відносимо: додаткове фізичне навантаження на нового очільника сім'ї, емоційне вигорання членів сім'ї від багатозадачності та відсутності підтримки, відчуття віддаленості від партнера (незалежно від того, чи фізично партнер близько чи ні). Постійний стрес також впливає на передню кору головного мозку, що призводить до втрати здатності до самоконтролю та вияву

імпульсивної агресивної поведінки. Може проявлятися у виникненні неочікуваних приступів гніву або агресії, з якими людина не може швидко чи легко впоратися. Неперервна турбота родинних членів про життя та здоров'я, постійні місії у небезпечних районах, адаптація до нових норм поведінки під час періодів службової зміни та перед відправленням військовослужбовців на зону бойових дій є чинниками, що ставлять серйозні випробування перед сімейними відносинами в родинях військовослужбовців.

Діти в таких сім'ях гостро реагують на стресові чинники. Що важливо вказати так це те, що вони звертають увагу не лише на особистісні переживання та напруження, а також на батьків, які їх оточують. Діти у зв'язку з напруженим емоційним кліматом у сім'ї можуть відчувати втрату почуття надійності, опори, безпеки та любові до себе. Опірність стресу у дітей є вкрай важливою.

Гарантування та визнання права на соціальний захист на рівні держави вважається одним із найважливіших прав індивіда. Права і свободи особи та їх гарантії визначають спрямованість та зміст діяльності держави, яка у свою чергу, несе відповідальність перед особою за свої дії. Основні права та свободи, включаючи соціальні, не тільки визнаються державою, а й захищаються нею. Певні соціальні групи потребують захисту не лише через втрату можливостей самостійно забезпечувати своє існування, але й унаслідок об'єктивної необхідності в додатковій соціальній підтримці від держави. Цією соціальною групою є сім'ї військовослужбовців та їх сім'ї в тому числі.

З початку повномасштабного вторгнення Росії на наші землі Президент України 24 лютого 2022 року оголосив загальну мобілізацію [24]. Чисельність людей у лавах Сил оборони країни вразі збільшилась у зв'язку з нагальною потребою у захисті вітчизни. Нові реалії вимагають нових рішень та дій, тож соціальні працівники почали вибудовувати стратегії подальшої роботи з цією категорією клієнтів. Постає нове запитання: що зараз є пріоритетним у наданні соціальних послуг для військових, чи достатньо буде знань для теперішньої ситуації, чи потрібно змінювати тактику?

Збільшення кількості військовозобов'язаних та резервістів, які призиваються

на військову службу, відчутно збільшило потребу у соціальному захисті для військовослужбовців і членів їхніх родин. Особливо це стосується тих, хто не готовий до нових викликів життя та перебуває у тривалому відриві від своїх рідних, які захищають Україну, або чекають дома. Тоді ситуація з соціальним і правовим захистом військовослужбовців та членів їхніх сімей, а також стабільність у військових частинах, вимагала негайного контролю, моніторингу та оперативного реагування.

Перш за все, військовослужбовці потребували інформації про свої права та соціальні гарантії. Матеріали з інформацією про соціальний та правовий захист військовослужбовців швидко розповсюджувалися через інформаційні канали Міністерства оборони та Збройних Сил України. Це стосувалося процедур отримання належних виплат під час воєнного стану, виплат різних надбавок, відпусток та іншої важливої інформації.

Комплекс заходів щодо інформування військових про їх соціальні права може включати різноманітні ініціативи та засоби комунікації. Нижче наведемо для прикладу кілька можливих елементів такого комплексу.

Інформаційні брошури та пам'ятки: Створення та розповсюдження пам'яток і брошур, які містять інформацію про соціальні права військовослужбовців, такі як пенсійні виплати, медичне страхування, соціальні пільги тощо. До прикладу можемо взяти Інформаційну брошуру Міноборони «Родинам захисників» [додаток А], в якій вказані поради для тих, чиї близькі вступили у військо, з контактами та корисними посиланнями. Цю брошуру можна зустріти в багатьох місцях, в тому числі на сайті Міністерства оборони та в Центрах надання соціальних послуг. Також варто відзначити брошуру «Чому турбота про сон важлива під час війни та як робити це правильно» розроблена медиками, військовими психологами, науковцями для військових. Завдання цієї брошури є пояснення наших біологічних ритмів в організмі, специфіку сну на передовій, після закінчення сну, вплив наркотичних засобів, снодійних, розповісти про порушення сну у ветеранів та що з цим робити [додаток Б].

Організація семінарів та тренінгів: Проведення освітніх заходів, на яких представники військових мають змогу отримати детальну інформацію про свої соціальні права, а також консультації з експертами у цій області. До прикладу візьмемо один з інформаційних семінар для військовослужбовців та ветеранів АТО/ООС, яких проводили при Одеському обласному центрі зайнятості. Цитуємо: «З метою повернення до трудової діяльності та соціальної адаптації військовослужбовців та учасників АТО або ООС 15 квітня 2021 року фахівець з питань зайнятості відділу сприяння зайнятості Подільського МРЦЗ смт. Окни Валентина Шевельова провела семінар для військовослужбовців, які звільнені з військової служби, учасників бойових дій (ветеранів АТО (ООС)). Під час заходу присутні були ознайомлені з правами та гарантіями щодо зайнятості, можливістю проходження професійного навчання, як на базі ОЦПТО ДСЗ так і за допомогою отримання ваучера на професійне навчання. Наголосила про можливість отримати нові знання та навички на безкоштовних освітніх платформах»[25].

Веб-портали та онлайн-ресурси є одними з сучасних способів допомоги і комунікації працівників соціальної сфери з клієнтами. Створення спеціалізованих веб-сайтів або розділів на офіційних військових порталах, де військовослужбовці можуть знайти актуальну інформацію про свої соціальні права, а також отримати відповіді на часті питання. Перш за все відзначимо портал Міністерства оборони «Соціальне забезпечення та підтримка військовослужбовців та їх сімей». В порталі розміщено безліч статей та пам'яток, на тему загального соціального забезпечення військовослужбовців, грошове забезпечення, пенсійне забезпечення, гарантії та пільги, про підйомну допомогу. Важливо тут виділити пам'ятку розроблену Департаментом соціального забезпечення Міністерства оборони України, Головне управління соціальної підтримки під назвою «Соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». В цьому документі зібрані вся базова інформація щодо соціального забезпечення, і відповідає на поширені питання щодо цього [додаток В].

Консультаційні центри та гарячі лінії: Створення спеціалізованих консультаційних центрів або гарячих ліній, де військовослужбовці можуть отримати консультацію з питань своїх соціальних прав. Існують гарячі лінії державних органів влади, такі як гаряча лінія Міністерства оборони України, Командування Медичних Сил Збройних Сил України, Сили Територіальної Оборони ЗСУ, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство у справах ветеранів України, Національне інформаційне бюро з питань військовополонених, примусово депортованих та зниклих осіб, Урядовий контактний центр. Щодо контактів неурядових організацій, виділяємо гарячу лінію психологічних консультацій «Вільний вибір», «Програма СЕТА»; допомога родинам полонених, зниклих з безвісти і людям, що пережили полон від ГО «Блакитний птах» та правова допомога від ГО «Принцип». Інформаційні кампанії: Проведення інформаційних кампаній, таких як телевізійні та радіоанонси, розміщення рекламних банерів, оголошень у військових частинах тощо.

Соціальні мережі та месенджери: Використання соціальних мереж та месенджерів для розповсюдження інформації про соціальні права військовослужбовців, а також для відповіді на їх питання та консультацій. В теперішній час використовують чат боти в месенджері «Телеграм», «Вайбер» та інші, розповсюджують інформацію через розважальні та просвітницькі короткі відео в Інстаграмі та Тік-Тоці, також у форматі інтерв'ю та подкастів, як це зробили медіа «Громадське» з їх проєктом «++ Подкаст». В ньому військовослужбовці розповідають про свій службовий досвід у форматі бесіди. Ці заходи можуть бути використані для забезпечення військовослужбовців доступом до необхідної інформації про їх соціальні права, що сприяє збільшенню їх свідомості та захищає їх інтереси у сфері соціального забезпечення.

Україна здійснює значні зусилля для надання соціальної підтримки військовим та їхнім сім'ям під час війни. Під час війни в Україні відбулись певні

зміни у системі соціальної підтримки військовослужбовців, які відображаються на наступних аспектах:

1. Підвищення соціального статусу військових: Уряд України вживає заходів для підвищення статусу військовослужбовців, зокрема, щодо забезпечення їхньої безпеки, медичного обслуговування та соціальної підтримки.
2. Розширення програм соціальної підтримки: Уряд розширює програми соціальної підтримки, які охоплюють не лише військовослужбовців, а й їхні сім'ї, включаючи допомогу у вирішенні житлових питань, медичних послуг, психологічну підтримку та інші види допомоги.
3. Покращення умов служби: З метою забезпечення покращених умов служби військовослужбовців, влада розвиває інфраструктуру на військових об'єктах, забезпечує доступ до культурно-розважальних заходів та спортивних програм.
4. Розвиток системи психологічної та психіатричної допомоги: З урахуванням психологічних травм, які можуть зазнати військовослужбовці під час воєнних дій, влада розвиває систему психологічної та психіатричної допомоги для їх підтримки та лікування.
5. Подолання бюрократичних перешкод: Уряд України працює над спрощенням процедур та скороченням бюрократичних перешкод для отримання соціальних послуг військовослужбовцями та їхніми сім'ями.
6. Сприяння реінтеграції військовослужбовців до цивільного життя: Важливим аспектом соціальної підтримки є підтримка реінтеграції військовослужбовців у цивільне життя після служби, включаючи надання освітніх, професійних та психологічних послуг.
7. Ці зміни свідчать про зростаючу увагу до потреб військовослужбовців та їхніх сімей під час воєнних дій, а також про зусилля уряду для покращення системи соціальної підтримки в цей період.

Практична соціальна робота характеризується роботою з конкретною особою або ж цільовою групою, які потребують соціальної допомоги фахівців. Ця робота проводиться з урахуванням таких методів, як соціальні, соціально-медичні, соціально-педагогічні, соціально-психологічні і т.д. Застосування цих методів включає в себе проведення консультацій, заходів які стосуються соціальної реабілітації, діагностика людей, які потребують допомоги, сприяння та творення груп взаємопідтримки та допомоги, підтримання контакту з іншими установами та організаціями задля подальшої співпраці.

Організаційна робота включає планування роботи соціальної служби, розробка програм діяльності для конкретної групи клієнтів і т.п. Щодо нововведень у наданні соціальних послуг, то з 1 грудня 2024 року розпочалась процедура надання послуги соціального супроводу військовим та їхнім родинам на базі військових частин [26]. Що це змінює для надавачів соціальних послуг та самих військовослужбовців? Соціальний супровід, що надається у військових частинах, дозволяє військовослужбовцям та їх родинам отримати допомогу у вирішенні цивільних питань на різних етапах служби: від початку призову, протягом її терміну та при демобілізації. Основна мета цієї послуги полягає в створенні стабільного забезпечення для військового протягом його служби та в наданні психосоціальної підтримки як йому, так і його родині у питаннях, що не пов'язані безпосередньо з військовою діяльністю. Зокрема, надається консультація з оформлення документів та представництва в державних установах, інформація про виплати та пільги, надання правової допомоги, організація підтримки сім'ї спільно з фахівцями соціальної роботи.

До пілотної версії надання соціального супроводу військовим та їхніх родинам на базі військових частин долучились і неурядові організації, такі як: Громадський рух «Жіноча сила України», Благодійний фонд «Вівторок», Благодійний фонд «Там, де ми – там Україна». Залучення неприбуткових організацій до процесу надання соціальних послуг допоможе розширити ринок провайдерів соціальних послуг і, головне, покращить ефективність цих послуг завдяки їхній відповідній експертизі. Ця співпраця є значущим внеском у

всебічну підтримку військовослужбовців та їх родин під час та після військової служби.

Фахівець з соціальної роботи має за мету організувати систему підтримки для всіх членів сім'ї військовослужбовця та забезпечити їм доступ до всіх доступних ресурсів. Як зазначає голова організації, кандидатка психологічних наук Наталія Умеренкова: «Військові та їхні родини потребують різнопланової підтримки з першого дня служби. А особливо, коли військові з пункту постійної дислокації вирушають в район ведення бойових дій. Це завжди супроводжується емоційним виснаженням через постійне хвилювання за рідну людину і подвійне навантаження сімейними питаннями, а також тривогою через нерозуміння, що робити у різних ситуаціях: «а якщо не буде зв'язку», «а якщо поранення», «а якщо грошей не буде», «а якщо війна вплине на стосунки», «а як я впораюсь тепер сама» [27].

Не варто забувати про сім'ї військових, які повернулися з війни та потребують реабілітації. Члени сім'ї можуть переживати тривогу, страхи за життя військового/військової, перенесення сімейних обов'язків людини, яка пішла на фронт на інших, емоційна нестабільність, порушення звичного темпу життя.

Важливим є питання стосунків військового/військової з сім'єю після повернення з війни. Поширеною проблемою серед таких сімей може бути неприйняття людини після війни. Це пов'язано з нерозумінням адаптаційного етапу військового, коли він ще не повністю відійшов від минулих стресових подій.

Якщо детальніше ознайомитись з реабілітацією військових в Україні, то варто відзначити проєкт «Veteran Hub» [28]. Ветеран Хаб був створений в 2018 році, це простір для ветеранів та громадських організацій, які працюють чи є безпосередніми учасниками сфери ветеранських справ. Надаються послуги як для військових так і для їх родин. Там можна отримати комплексну допомогу-консультації спеціалістів у сфері права, соціального захисту, психології;

відвідувати групові заняття, групи взаємо підтримки, які базуються по принципу «рівний-рівному».

Варто відзначити декілька проєктів ініціативи Veteran Hub. «Усвідомлене батьківство» - проєкт створений задля просвіти та підтримки сімей, яких розділила війна. Вони дослідили досвід батьківства серед військових, на основі якого був створений посібник з рекомендаціями, безліч статей на цю тематик.

Програма «Плюс плюс» є групою взаємопідтримки серед військових та членів їх сімей. На теперішні час таких просторів вже 8 по всій Україні [24].

Після повернення з війни у цивільне життя військовому важливо знайти роботу. Можна подумати, що військовий досвід не буде валідний у спокійний мирний час, та з цим не погодяться засновники проєкту від Veteran Hub «Військовий досвід у резюме». Вони створили величезний список з військовими посадами, в яких розписані певні навички, досвід, ключові компетентності та вміння, які можна внести у резюме. Також цей довідник допоможе пояснити роботодавцеві специфіку своєї колишньої роботи.

Також вони були ініціаторами створення освітньої платформи про психічне здоров'я «Це ок». Та цій платформі є безліч досліджень та тематичних статей для ветеранів, близьких військових та фахівців [29].

Наразі існує безліч державних програм та громадських ініціатив, які призначені та несуть мету покращення життя для військових та їх сімей. Список проєктів та державних ініціатив збільшується щодня, що говорить про турботу та розуміння важливості соціального забезпечення військових. Та не варто забувати про важливість тримати цей рівень допомоги, та не допускати зниження у зв'язку з довгим характером війни. Адже військові це ті, хто ризикує найбільше та мають найбільшу відповідальність в цей час, тому ми маємо їм забезпечити комфортну адаптацію, реадаптацію в суспільство та створення відповідних умов.

2.2. Стандарти надання соціальних послуг військовослужбовцям та членам їх сімей (на прикладі роботи Відділу з питань соціального захисту населення Мамаївської громади).

Для кращого розуміння специфіки надання соціальних послуг в Україні потрібно брати окремі громади, задля детальнішого аналізу. Ми обрали для прикладу Відділ з питань соціального захисту населення при Мамаївській громаді. Вибір цей не є випадковий, оскільки там проходила моя професійно-орієнтована стажерська практика в межах навчання.

Відділ з питань соціального захисту населення при Мамаївській громаді надає такі послуги громадянам, як консультація громадян з приводу оформлення соціальних допомог, пільг, житлових субсидій. Основним завданням відділу є забезпечення реалізації на території громади державної політики щодо соціального захисту населення, організації надання соціальних послуг особам, окремим соціальним групам, що перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати.

Відділ забезпечує:

- виконання на території Мамаївської територіальної громади повноважень, установлених законодавством України у сфері соціального захисту працюючого населення, захисту прав та реалізації соціальних гарантій, визначених законодавством України для окремих категорій населення, у тому числі ветеранів війни та праці, жертв політичних репресій та нацистських переслідувань, громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; з питань поліпшення становища сімей, попередження насильства в сім'ї, забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок, організацію оздоровлення дітей пільгових категорій [30].

Кожна громада в праві вносити свої ініціативи щодо підтримки військовослужбовців, ветеранів війни та їх сімей, також зобов'язана надавати соціальні послуги в межах своїх компетенцій та законодавства країни. Важливо розуміти, що громади мають різні можливості, в залежності від кількості та спеціалізованості персоналу, наявності досвіду роботи з

військовослужбовцями. Також громади мають неоднакове фінансування в наданні соціальних послуг, що унеможливорює працівників в наданні всіх послуг.

Щоб отримати соціальні послуги, важливо мати інформацію про їхню доступність та мати просту і зрозумілу процедуру їх отримання. Якщо до військовослужбовці або їх сімей не дійде інформація про можливість чи особливості отримання соціальних благ та гарантій, є ризик що про них не дізнаються, або дізнаються невчасно. В громаді використовують декілька методів інформування населення, які будуть зазначені нижче.

Всередині відділу для якіснішої та більш структурованої роботи ведеться список військовослужбовців та ветеранів, також їх членів сім'ї, щоб у разі можливих разових допомог, залучення до різних заходів або ж для статистичних даних інформація була збережена. До прикладу, у випадку коли до громади звертається громадська організація щодо надання засобів для пересування чи медичну допомогу для ветеранів, то працівники можуть зі списку осіб знати, кому вони можуть запропонувати послугу.

Щодо обліку військовослужбовців то у Відділі соціального захисту населення при Мамаївській громаді ведеться список сімей військовослужбовців, яких на жовтень 2023 рік налічувалось в Мамаївцях 23 родини. Метою створення такого списку є оперативний розподіл матеріальної допомоги, можливість швидкого реагування та інформування сімей про нововведення в соціальному забезпеченні, потреба у відновленні або поданні документації, як зазначав керівник відділу Дмитро Васильович Біблюк.

Також важливо вказати про сім'ї полеглих військовослужбовців. Дбати про сім'ї полеглих та померлих ветеранів – це передусім турбота про самих воїнів. Громада прийняла та поважає цей принцип, створюючи нові можливості та допомагаючи в межах своїх компетенцій. Більший акцент на дітей полеглих військових. Їм можуть допомагати в безкоштовному харчуванні в школах, допомозі в матеріальному виді (одяг, канцелярія, продовольчі продукти) участь в просвітницьких та розважальних заходах, спеціальних подіях, поїздки в табори та інше.

Та ведення обліку потенційних отримувачів послуг не є єдиним шляхом розповсюдження соціальних послуг. В громаді діє офіційний веб сайт, фейсбук сторінка та інші сторінки в соціальних мережах, де працівниками поширюється просвітницька інформація щодо отримання соціальних послуг, об'явлення про різного плану заходів, чи разові допомоги.

Найчастішими запитами від військовослужбовців, ветеранів та членів їх сімей є отримання консультацій щодо пільгового забезпечення (що включає пільги на комунальні плати, проїзд транспортом, безкоштовні обіди для школярів та інше), допомога у поданні та збиранні пакетів документів для отримання допомоги, допомога з наданням житла чи земельної ділянки.

Говорячи про запити військовослужбовців, варто згадати і про потреби, які зароджують ті самі запити. Загальновідомо, що на кожному етапі життя людина має свої потреби. Коли ці потреби задоволені, то життя має високий рівень добробуту. Добробут включає такі сфери: житло та фінансове середовище, здоров'я, життєві навички та здоров'я, стосунки та визнання, покликання, матеріальні потреби.

Тепер розглянемо ці потреби через призму військовослужбовців та їх сімей. Житло та фінансове середовище. Це про місце проживання особи, її робочого середовища та публічного простору. Належні умови проживання є одним з показником хорошого життя, та не завжди можна задовільнити цю потребу. Людми створюється максимальне можливе зручне проживання в умовах військових дій, те що дозволяють можливості. Те, що військові знають що про них піклуються, допомагають закупитись реманентом для кращого життя, сну, відпочинку є вже важливими для них, це ознака того, що їх цінують за їх роботу. Що стосується членів сім'ї військових, то тут теж є важливим допомога у задоволенні потреб у житлі, робочому місті і просторі. Сім'я є надійним тилом і в той же час вразливою категорією, так як вони змушені перебувати на відстані від члена сім'ї який захищає батьківщину.

До матеріальних потреб відносило юридичну безпеку, фінанси та статки. Безпека як зазначалось раніше є однією з основних потреб людей, що означає з латини "без турботи, страху". Щодо юридичної безпеки, то науковець І.Ф. Корж вказує на те, що юридична безпека в широкому розумінні це стан правового захисту, що включає забезпеченість та гарантованість вітальних інтересів суб'єкта права, цитуємо "мінімізацію негативного впливу на функціонування суб'єкта правових факторів ризиків, викликів, небезпек і загроз; здатність юридичними засобами протидіяти зовнішнім і внутрішнім загрозам об'єктивного або суб'єктивного характеру" [31]. Основний аспект юридичної безпеки полягає у захисті від незаконних атак або зменшенні їх негативного впливу, а також у можливості подальшого відновлення порушених інтересів в межах правового простору.

Потреба в збереженні чи покращенні здоров'я. Для військових питання здоров'я є важливим, і соціальні працівники опосередковано можуть допомогти з наданням послуг. Це стосується оздоровчих санаторіїв, участь у соціальних програм щодо реінтеграції, пошук шляхів для відновлення здоров'я. Не рідко в межах територіальної громади або ж Чернівецької області військовослужбовців, ветеранів та членів їх сім'ї запрошують на лікувальні обстеження, покривають ціну лікування травм, протезування. Зазвичай ініціатива іде від Громадських організацій (в тому числі міжнародних) та державних ініціатив, меценатів.

В Мамаївській громаді затверджено Програму «Оздоровлення та відпочинку дітей Мамаївської сільської ради на 2022-2024 роки». В ній згадуються діти учасників бойових дій, ветеранів АТО та загиблих військовослужбовців. Програмою затверджено стратегічне завдання, а саме покращення фізичного та духовного стану дітей шляхом оздоровчих заходів. Відповідальними за реалізацію проектної діяльності є Відділ з питань соціального захисту населення Мамаївської сільської ради.

Стосунки та визнання. Що ми бачимо перед собою, думаючи про

загальний образ військовослужбовця? В кожного в уяві вимальовується особистий образ, в залежності від досвіду, кола людей. Та спільні риси є у всіх: відвага, вірність країні, сміливість та міць. Військова справа справді вимагає таких ознак, тому важливо закріпити ці ознаки в інформаційному просторі, щоб його не могла витіснити ворожа призма бачення реальності. Ветеранська та військова фігура повинна бути широко представлена в різноманітних культурних творах, таких як фільми, книги, документальні фільми та інші. У цьому контексті, Стратегія поваги, вшанування пам'яті та героїзації стає важливим інструментом формування образу. Комплексна програма, яка включає заходи з утвердження ідеї ветерана та цінностей, які вони втілюють, вшанування загиблих воїнів, створення пам'ятників, а також ініціативи, спрямовані на розвиток нової української культурної парадигми, де внесок тих, хто вклався у країну, буде підтримуватися у будь-яких проявах. Мамаївська громада робить не мало задля визнання, пам'яті та поваги до військових. Цікавим та цінним є проект громади, який розповідає в коротких відео про одну з сімей полеглого військового. Метою є вшанування пам'яті військовослужбовці, закріплення цінності поваги до полеглих та вкорінення відчуття вдячності та героїзм та спокійне життя. Кожна історія є різною та унікальною, та об'єднують їх герої, які віддали життя задля великої мети, що заслуговує на поширення та вдячність. Відео транслюють майже цілодобово на телевізійних пристроях, які встановлені на транспортних зупинках селища, задля більшої популяризації.

Для покращення стосунків у сім'ї ветерана та військових, реінтеграції останніх у суспільство громада брала участь у ініціативі «Ретрит - активний відпочинок для сімей ветеранів війни» який проходив на екофермі. Це була одна з чудових можливостей, щоб попіклуватись про своє ментальне здоров'я та про родину військового, відпочити та взяти участь в діяльності з психологами в природніх умовах, де у вас буде змога відновитися та покращити власний стан.

Питання житла. Житло для військових - це не лише просте приміщення, але і місце, де вони можуть відчувати себе комфортно та безпечно після важких службових обов'язків. Враховуючи високий рівень стресу та ризику, з якими зіштовхуються військовослужбовці, важливо, щоб їхнє житло було не лише просторим і зручним, але й забезпечувало високий рівень приватності та безпеки. Крім того, для військових, які проживають поза територією гарнізону, можуть бути надані військові гуртожитки або службові квартири. Ці житлові умови можуть бути надані як для одиноких військовослужбовців, так і для їхніх сімей. Важливо, щоб ці місця проживання забезпечували не лише достатній комфорт, але й враховували особливості сімейного життя та потреби дітей, які можуть бути залучені до навчальних закладів на території гарнізонів. Зважаючи на специфіку часу в якому ми зараз перебуваємо, питання житла є важливим для військових, ветеранів та членів їх родин, у зв'язку з масовими руйнуваннями в зонах бойових дій.

Якщо ветеранам потрібне покращення умов проживання, вони можуть скористатися державними програмами у цьому напрямку, якщо зареєстровані у місцевій адміністрації. Військовослужбовці, які призвані на строкову військову службу або військову службу під час мобілізації, тимчасово розміщуються в казармах або на кораблях відповідно до внутрішнього Статуту Збройних Сил України. Їм забезпечуються ті самі житлові приміщення, які вони займали до відправлення на військову службу. Ці особи не можуть бути викреслені з реєстрації як громадяни, що потребують поліпшення житлових умов [32]. В законі «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» вказано, що: «Військовослужбовцям, які мають вислугу на військовій службі 20 років і більше, та членам їх сімей надаються жилі приміщення для постійного проживання або за їх бажанням грошова компенсація за належне їм для отримання жиле приміщення. Такі жилі приміщення або грошова компенсація надаються їм один раз протягом усього часу проходження військової служби за умови, що ними не було використано право на безоплатну приватизацію житла». Тож ветерани мають право на

пріоритет в державному забезпеченні житлом, пільгові кредити на житло, право на компенсацію за неотримане житлове приміщення; право на позику на будівництво, реконструкцію або капітальний ремонт жилих будинків, а також позики на будівництво або придбання дачних будинків і благоустрій садових ділянок з погашенням її протягом 10 років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва тощо.

Часто програми, які призначені для забезпечення житла ветеранам, є лише формальними та не отримують відповідного фінансування в бюджеті. У 2023 році деякі програми житлового забезпечення не отримали жодного фінансування. Незважаючи на збільшення виділених коштів на компенсацію за неотримане житло в останні роки, цього все одно виявилось недостатньо для вирішення потреб усіх ветеранів. З урахуванням широкомасштабного вторгнення, масових руйнувань та тимчасової окупації, потреба у житлі значно зростає, що ускладнить ситуацію ще більше. В громаді теж є запити на житло для військовослужбовців та їх родин, та в теперішній час люди можуть довго чекати в черзі. Черга спричинена відсутністю житла як такого в громаді, яке придатне до життя та належить громаді. Та більш поширеним запитом є надання земельних ділянок, право на які мають більшість.

Забезпечення земельних ділянок для військовослужбовців є важливою складовою підтримки військових та їхніх сімей. Надання земельних ділянок для цілей особистого будівництва або сільськогосподарського використання може служити як важливий стимул для залучення та утримання військовослужбовців у Збройних Силах. Нормативні акти, в яких згадується право на земельні ділянки для військовослужбовців: Земельний кодекс України, Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", Закон України "Про землеустрій", Закону України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень", Закон України "Про Державний земельний кадастр", Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 року № 1051 "Про затвердження Порядку ведення

Державного земельного кадастру", Постанова Кабінету Міністрів України від 04 березня 2004 року № 266 "Про затвердження Типового договору про розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки".

Військовослужбовці, які брали участь у бойових діях, а також особи, які мають такий самий статус згідно Законом України "Про статус ветеранів війни та гарантії їх соціального захисту", включаючи учасників антитерористичної операції, мають право на першочергове надання земельних ділянок для індивідуального будівництва житла, садівництва та городництва, у відповідних обсягах. Для того щоб отримати земельну ділянку потрібно звернутись до селищної ради, в нашому випадку до Відділу з клопотанням (зверненням). Потрібно надати паспортні данні особи, графічні матеріали, на яких зазначено бажане місце розташування земельної ділянки, документи, які підтверджують статус військового та право на пільги.

Пам'ять про військових та повага до них. Ми, як суспільство та держава, виявляємо повагу до внеску та перемог українських героїв, дбаючи про сім'ї загиблих ветеранів і враховуючи їхню присутність у державній політиці. В межах роботи соціальних працівників та в загальному відділу соціального забезпечення громади, варто згадати подію, яка проходила в березні 2024 року. Тема події, тобто зустрічі було Вшанування пам'яті загиблих військових, де у форматі терапевтичної бесіди проходила зустріч з представниками громади та членами сімей полеглих героїв. На зустрічі також були присутні сілька голова Мамаївської територіальної громади Наталія Миколаївна Катрюк заступник сільського голови Мар'ян Гайдук, директор КУ «Центр надання соціальних послуг» Мамаївської сільської ради Людмила Мельничук, Начальник відділу з питань соціального захисту населення Дмитро Біблюк, фахівець із соціальної роботи КУ «Центр надання соціальних послуг» Оксана Візнюк. Були наданні відповіді на всі запити присутніх, під час зустрічі були розглянуті теми, що потребували пояснень від представників місцевої влади. Наталя Миколаївна розповіла присутнім про правові пільги, що надаються членам сімей загиблих

Героїв. Також розглянули питання встановлення пам'ятників для полеглих військових, обговорювалась доречність та враховувалась оцінка сім'ї військового. Це є значущим кроком у відданні шани їхній пам'яті, оскільки наші Герої, віддавши своє життя, захищали батьківщину.

Для допомоги сім'ям впоратися зі стресом та емоційними труднощами, надзвичайно важливою є психологічна підтримка. Сім'ям ветеранів, які покинули цей світ, може знадобитися медична та соціальна підтримка для поліпшення їхнього благополуччя. Наше суспільство та держава виявляють повагу до внеску та перемог українських героїв, дбаючи про їхні родини. Урядова політика має передбачати увагу до членів сімей ветеранів, які покинули цей світ. Надання психологічної підтримки є критично важливим для допомоги родинам впоратися з горем, стресом та емоційними труднощами. Також може знадобитися медична та соціальна допомога для підвищення рівня їхнього благополуччя.

Також говорячи про стрес для сім'ї та військових, деяких незручностей може привезти надмірна бюрократизація процесу отримання соціальних гарантій та пільг. Під час служби або після смерті весь тягар з адміністративними послугами лягає на членів сім'ї військовослужбовців, які можуть бути не в стані для оформлення документів, пошуком рішень, звернень до різних інстанцій у зв'язку зі стресом або горем від втрати. Багато хто пропонував розглянути принципи надання гарантованої допомоги, в тому числі організація «VETERAN HUB», ГО «Принцип», «Простір можливостей», «Ветеранка» та «Юридична сотня» в їх напрацюванні під назвою «Коцепція політики щодо ветеранів та їх сімей» [33]. Тож повертаючись до теми, в напрацюванні зазначено, що всі адміністративні процедури повинні бути переведені в цифровий формат, оскільки пошук, копіювання і години очікування у державних установах для подання паперових документів, які вже і так зберігаються в офіційних реєстрах, не відповідають принципам підтримки, шани та поваги. Працівники, які надають соціальні послуги, мають

пройти відповідне навчання з етичної комунікації з родинами загиблих, ветеранами. Під час періоду траурного переживання родини загиблих військових, ветеранів і ветеранок не повинні стикатися з агресією або неуважністю з боку працівників, які надають їм послуги.

Важливо розуміти, що ефективність надання соціальних послуг військовослужбовцям залежить від якісного проведення моніторингу роботи. Моніторинг – це регулярний процес спостереження, збору, аналізу та оцінки даних, спрямований на контроль стану об'єкта, процесу або явища. Він дозволяє відстежувати зміни, виявляти відхилення від норм або планових показників і приймати своєчасні рішення для корекції або вдосконалення діяльності. В свою чергу моніторинг надання соціальних послуг – це регулярний перегляд діяльності надавача соціальних послуг і працівників, залучених до міждисциплінарної команди, з метою оцінки поточних результатів, виявлення труднощів, визначення проблем та надання рекомендацій для їх усунення. Підсумки моніторингу та оцінки якості надання соціальної послуги використовують задля усунення виявлених недоліків, започаткування заходів із покращенням діяльності надавача соціальних послуг, розвитку даної соціальної послуги відповідно до потреб жителів громади. Результати оприлюднюються та можна переглянути на офіційних веб-сайтах надавачів соціальних послуг та поширюють для надавачів соціальних послуг та жителів громади для загальної звітності.

Підсумуємо, що одне з важливого це планувати соціальну політику для ветеранів і ветеранок відповідно до їхніх потреб. Також варто зазначити на необхідності для військовослужбовців та їх сімей до всіх послуг та соціальних гарантій, які є передбачені законодавством країни. Бачимо, що з 2022 року рівень надання соціальних послуг для військовослужбовців виріс в умовах більшого попиту на них. Соціальний Відділ з захисту населення Мамаївської громади дотримується основних стандартів надання соціальних послуг та працює згідно чинних настанов щодо соціальної роботи.

Висновки до другого розділу

Першочергово ми визначити, хто такі військовослужбовці та члени їх сімей, описали особливості цієї категорії людей у наданні соціальної допомоги. Аналіз сутності надання соціальних послуг для військовослужбовців та їх сімей в громадах дозволив виокремити основну специфіку осіб: досвід служби у війську, рівень страхування, спеціальна підготовка до кризових ситуацій, стрес та травми, сприйняття їх в суспільстві. Визначено роль військовослужбовців та їх сімей в суспільстві, їх особливості які є важливі під час наданні послуг. Окремо виділено потреба у інтеграції у військо, реінтеграції після служби у суспільство. Згадано та зазначено на важливості груп взаємопідтримки як методу реінтеграції військових в суспільство в межах надання соціальних послуг.

Було проаналізувати соціальні послуги, які надаються військовослужбовцям та членам їх сімей в Україні. Говорячи про загальні тенденції у наданні соціальних послуг в Україні, то відзначимо збільшення попиту на послуги серед військовослужбовців у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення на Україну, новації у інформуванні населення щодо їх законних гарантій та прав., такі як: інформаційні брошури та пам'ятки, організація семінарів та тренінгів, ведення веб-порталів та онлайн-ресурсів, робота консультаційних центрів та гарячих ліній та ведення Соціальних мережах та спілкування в месенджерах.

Ми дослідили надання соціальних послуг в різних громадах країні та більш детально в Мамаївській громаді. Інформація по оцінці роботи була зібрана в результаті проходження професійно-орієнтована стажерська практика в межах навчання.

Зазначені завдання Відділу з питань соціального захисту населення Мамаївської громади, якими послугами він забезпечує громадян. Зазначено на специфіці кожної громади в впровадженні ініціатив в соціальну політику та в забезпеченні соціальними благами в межах компетенції.

Також окремо проаналізовано особливості надання соціальних послуг

для військовослужбовців, ветеранів, членів їх сімей на прикладі окремих кейсів. До прикладу взяти заходи в сферах оздоровлення та лікування, вшануванні пам'яті та поваги до військових, питання житлового забезпечення, забезпечення земельними ділянками в межах пільгових гарантій.

Визначено найбільш популярні запити серед військовослужбовців та їх сім'ї : отримання консультацій щодо пільгового забезпечення (що включає пільги на комунальні плати, проїзд транспортом, безкоштовні обіди для школярів та інше), допомога у поданні та збиранні пакетів документів для отримання допомоги, допомога з наданням житла чи земельної ділянки. Окремо виділено важливість в проведенні якісної оцінки роботи , моніторинг.

ВИСНОВКИ

Основним об'єктом уваги аналізу були військовослужбовці та члени їх сімей. В першому розділі визначено термінологію щодо військовослужбовців та членів їх сімей, їх роль та особливості як категорії клієнтів у наданні соціальних послуг. Аналіз сутності надання соціальних послуг для військовослужбовців та їх сімей в громадах дозволив виокремити основну специфіку осіб: досвід служби у війську, рівень страхування, спеціальна підготовка до кризових ситуацій, стрес та травми, сприйняття їх в суспільстві. Визначено роль військовослужбовців та їх сімей в суспільстві, їх особливості які є важливі під час надання послуг. Окремо виділено потреба у інтеграції у військо, реінтеграції після служби у суспільство. Згадано та зазначено на важливості груп взаємопідтримки як методу реінтеграції військових в суспільство в межах надання соціальних послуг.

Було охарактеризовано нормативно-правове забезпечення надання соціальних послуг в громаді, а саме Закони України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про соціальні послуги», «Про військовий обов'язок і військову службу», Постанови Кабінету Міністрів, статі з Конституції України. Виокремлено для більш детального аналізу Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Взято до уваги незалежні соціологічні дослідження одо соціальних послуг в громаді, в якій описувалось досвід представників громад щодо надання послуг, бюрократичні перепони та нові рішення задач.

В другому розділі ми проаналізували надання соціальних послуг в різних громадах країні та більш детально в Мамаївській громаді. Було проаналізувати соціальні послуги, які надаються військовослужбовцям та членам їх сімей в Україні. Говорячи про загальні тенденції у наданні соціальних послуг в Україні, то відзначимо збільшення попиту на послуги

серед військовослужбовців у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення на Україну, новації у інформуванні населення щодо їх законних гарантій та прав., такі як: інформаційні брошури та пам'ятки, організація семінарів та тренінгів, ведення веб-порталів та онлайн-ресурсів, робота консультаційних центрів та гарячих ліній та ведення Соціальних мережах та спілкування в месенджерах.

Оцінюючи надання соціальних послуг в Мамаївській громаді ми з'ясували . Інформація по оцінці роботи була зібрана в результаті проходження професійно-орієнтована стажерська практика в межах навчання. Також окремо проаналізовано особливості надання соціальних послуг для військовослужбовців, ветеранів, членів їх сімей на прикладі окремих кейсів. До прикладу взяти заходи в сферах оздоровлення та лікування, вшануванні пам'яті та поваги до військових, питання житлового забезпечення, забезпечення земельними ділянками в межах пільгових гарантій.

Визначено найбільш популярні запити серед військовослужбовців та їх сім'ї : отримання консультацій щодо пільгового забезпечення (що включає пільги на комунальні плати, проїзд транспортом, безкоштовні обіди для школярів та інше), допомога у поданні та збиранні пакетів документів для отримання допомоги, допомога з наданням житла чи земельної ділянки. Окремо виділено важливість в проведенні якісної оцінки роботи соціальних працівників, моніторинг.

Список джерел

1. Про соціальні послуги. Закон України від 17 лютого 2019р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
2. К. К. Сухова. Проблемні аспекти державного управління наданням соціальних послуг у територіальних громадах: Інвестиції: практика та досвід 4 2022 р. – Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2022/22.pdf
3. СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ: ТЕОРІЇ, МОДЕЛІ ТА МЕТОДИ / Режим доступу - http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13712/1/8slozanska_monogr.pdf
4. Кравченко О. Соціальна робота в громаді в умовах війни. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://bibliotekanauki.pl/articles/30145230.pdf>
5. Замашкіна О.Д. Основи соціальної реабілітації // Навчально-методичні рекомендації / Ізмаїльський державний гуманітарний університет. – 2019 р. – С. 20
6. Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2017 р. № 432 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text>
7. Нові можливості для безкоштовного навчання ветеранів. Державна служба зайнятості, Урядовий портал [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/novi-mozhlyvosti-dlia-bezkoshtovnoho-navchannia-veteraniv>

8. Про реалізацію експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2023 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2023-%D0%BF#Text>
9. Соціальні послуги для ветеранів та ветеранок у громадах: виклики та потреби. Дослідження від CEDOS [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/soczialni-poslugy-dlya-veteraniv-ta-veteranok-u-gromadah-vyklyky-ta-potreby/>
10. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i>
11. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей Закон України від 20 грудня 1992 р. № 2232-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 15, ст.190. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
12. Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. Постанова Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 413. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0%BF#n10>

13. . Про загальну мобілізацію від 24.02.2022 р.[Електронний ресурс]
Верховна Рада України – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022#Text>
14. Військовослужбовець / П. Д. Біленчук, В. М. Кочетков, В. Б. Міщенко //
Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М.
Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. –
К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. – Режим
доступу : <https://esu.com.ua/article-34490>
15. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25
березня 1992 р. № 2232-ХІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР).
1992. № 27. Ст. 385. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#top>.
16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5
квітня 2001 року / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. -К.: Каннон,
А.С.К.Попович, Д., Біда, М., & Загорко, К. (2023).
17. Johansen, R. V., Martinussen, M., & Kvilvang, N. (2015). The influence of
military identity on work engagement and burnout in the Norwegian army
rapid reaction force. *Journal of Military Studies*, 6, 1–11. doi:10.1515/jms-
2016-0196 – Режим доступу:
https://www.researchgate.net/publication/301228798_The_Influence_of_Military_Identity_on_Work_Engagment_and_Burnout_in_the_Norwegian_Army_Rapid_Reaction_Force
18. Артеменко, А., Батаєва, К. Мілітарна ідентичність та соціальна адаптація
ветеранів АТО/ООС: монографія. – Харків: Видво ХГУ «НУА», 2022. –
192 с.
19. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану.
Молодий вчений, 3 (115), 110-114. – Режим доступу:
<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-3-115-21>

20. Гордєєва, Т., & Лазарева, А. (2023). Соціальна робота в громаді з учасниками бойових дій, що були нещодавно демобілізовані. Науково-теоретичний альманах Грани, 26(3), 69-73. <https://doi.org/10.15421/172350>
21. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту від 15 квітня 2023 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
22. СУЧАСНИЙ ІМІДЖ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ В УМОВАХ ВІЙНИ. Вісник Національного університету оборони України. – Режим доступу : <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/288640>
23. The sympathetic nervous system and the "Irritable heart of soldiers."/ Francis Fraser and R. M. Wilsonhttps,– Режим доступу : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2341485/>
24. Кравченко О. Соціальна робота в громаді в умовах війни. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://bibliotekanauki.pl/articles/30145230.pdf>
25. Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2017 р. № 432 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text> Про реалізацію експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2023 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2023-%D0%BF#Text>
26. Мінсоцполітики розповідає про старт надання послуги соцсупроводу військовим та їхнім родинам на базі військових частин від 04.12.23

- p.[Електронний ресурс] / Урядовий портал – Режим доступу:
<https://www.kmu.gov.ua/news/minsotspolityky-rozpovidaie-pro-startnadannia-posluhy-sotssuprovodu-viiskovym-ta-ikhnim-rodynam-na-baziviiskovykh-chastyn>
27. Служба психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців.Інтерв'ю Наталії Умеренкової [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://www.pidtrymka.in.ua/post/pidtrimka-simyiviykovogo-cevazhlivaskladova-oboronozdadni-ukrayini-rozpovila-nataliya-umerenkova-vintervyu-kust>
28. . Veteran Hub .[Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://veteranhub.com.ua/projects>
29. Про простори Плюс Плюс ++ від Veteran Hub .[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://veteranhub.com.ua/plus-plus/plus-plus-competition>
30. Психологічна платформа «Це Окей» .[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tseok.com.ua/>
31. Про Відділ з питань соціального захисту населення. Веб-порта Мамаївської громади. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://mamaivska-gromada.gov.ua/viddil-z-pitan-socialnogo-zahistu-naselennya-15-10-46-03-01-2023/>
32. Бабенко А.М., Борисова О.О., Суханова Д.С., Шаповалова І.О. Юридична безпека особи: історія, теорія та законодавство. Південноукраїнський правничий часопис. 2021. № 3. Ч. 2. С. 69 - 75.
<http://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/2786>
33. Коцепція політики щодо ветеранів та їх сімей. Експертні рекомендації до формування оновленої державної політики щодо ветеранів та їхніх сімей.
.[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://veteranhub.com.ua/veteran-policy>

ДОДАТКИ

Міністерство оборони України

ЯКЩО РІДНА ЧИ БЛИЗЬКА ВАМ ЛЮДИНА ДОЄДНАЛАСЯ ДО ЗСУ

Занотуйте дані про місце служби:

ця інформація стане в нагоді у разі виникнення запитань

Основна інформація:

- Номер військової частини, де проходить службу ваш захисник (захисниця)

.....
• Посада, рота, батальйон

.....
• Військове звання

-
• Прізвище, ім'я, посада та номер телефону безпосереднього командира

Додаткова інформація:

-
• Прізвище та ім'я командира військової частини, його номер телефону або номер гарячої лінії бригади (у разі наявності)

-
• Прізвище, ім'я та номер телефону заступника командира військової частини з морально-психологічного забезпечення

-
• Контакти ТЦКтаСП, яким призивався (-лася) військовослужбовець

-
• Контакти бойових побратимів захисника (захисниці)

Міністерство оборони України

ДО КОГО ЗВЕРТАТИСЬ В НАСТУПНИХ СИТУАЦІЯХ:

- Якщо з військовим немає зв'язку більше 3-х днів без попередження – **РІДНІ ЗВЕРТАЮТЬСЯ ДО БЕЗПОСЕРЕДЬОГО КОМАНДИРА.**
- Якщо зв'язок з безпосереднім командиром відсутній – **РІДНІ ЗВЕРТАЮТЬСЯ ДО КОМАНДИРА ЧАСТИНИ ЧИ ДО ЙОГО ЗАСТУПНИКА З МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.**
- Якщо безпосередній командир не приймає рапорт – **ВІЙСЬКОВИЙ ЗВЕРТАЄТЬСЯ ДО КОМАНДИРА ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ.**
- Якщо з військовослужбовцем відсутній зв'язок більше 10 днів без попередження, зв'язку з командиром у рідних немає – **РІДНІ ЗВЕРТАЮТЬСЯ ДО ТЦКтаСП ЗА МІСЦЕМ ПРИЗОВУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ.**
- З питань оформлення соціальних виплат у разі настання екстрених обставин (з документами, що підтверджують обставини та родинні зв'язки) – **РІДНІ ЗВЕРТАЮТЬСЯ ДО ТЦКтаСП ЗА МІСЦЕМ ПРИЗОВУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ.**
- З питань надання відпусток, переведення до іншого підрозділу, направлення на лікування чи ВЛК тощо – **ВІЙСЬКОВИЙ ПОДАЄ РАПОРТ ОСОБИСТО.**
- Якщо необхідна довідка про доходи – **ВІЙСЬКОВИЙ ОСОБИСТО ПОДАЄ ЗАЯВКУ ДО ФІНСЛУЖБИ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ.**
Щодо виплат, довідок про доходи, відновлення документів тощо – відповіді на ці питання надаються виключно військовослужбовцю за поданим ним письмовим запитом.

ДОКУМЕНТ СЕД
Хмельницька ОДА
98/25-17-7272/2023 від 11.09.2023

Підписувач **ЮР'ЄВ ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ**
Сертифікат 248197DDFAB977E50400000042A0E000056AC103
Дійсний з 01.12.2022 11:04:26 по 01.12.2023 23:59:59

[Додаток А]

ЧОМУ ТУРБОТА ПРО СОН ВАЖЛИВА ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ЯК РОБИТИ ЦЕ ПРАВИЛЬНО

НАД БРОШУРОЮ ПРАЦЮВАЛИ:

Ольга Маслова — кандидатка біологічних наук,
авторка книги "Коли я нарешті висплюся"

Олексій Божко — медик добровольчого медичного
батальйону "Госпітальєри"

Олексій Карачинський — військовий психолог, психотерапевт,
PhD у сфері психології, ветеран війни 2014-2016 років

Редакторки: Маргарита Іваницька, Олександра
Лозовик, Анастасія Вишневська, Марія Медловська

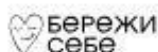
Експертна оцінка: Центр психічного
здоров'я та реабілітації ветеранів
"Лісова поляна" МОЗ України

Дизайнерка: Єлизавета Луцька

Ілюстраторка: Анастасія Левицька

[Додаток Б]

1/25

ЗМІСТ

Підтримувати здоровий сон під час війни — завдання із зірочкою навіть для цивільних. Що вже й казати про тих, хто знаходиться на передовій та/або в місцях активних бойових дій.

Війна унеможлиблює дотримання звичних правил сну. Недооцінка проблеми, незнання та розгубленість щодо цього питання сприяють тому, що військовослужбовці/иці та ветерани/ки “відпускають” ситуацію або рятуються помічними препаратами без призначення.

Спільно з експертами з різних галузей ми створили брошуру з поясненнями, як працює наш організм, зокрема в умовах війни, як допомогти собі та уникнути серйозних наслідків та чому медикаменти від безсоння мають призначати виключно лікарі/ки.

ЩО ТАКЕ БІОЛОГІЧНІ РИТМИ ТА ЯК ЦЕ ПРАЦЮЄ _____ 3/25

СОН НА ПЕРЕДОВІЙ ТА В УМОВНО БЕЗПЕЧНИХ МІСЦЯХ _____ 4/25

СОН ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ СЛУЖБИ ТА НА РОТАЦІЯХ _____ 8/25

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ _____ 8/25

ПРЕПАРАТИ ДЛЯ БАДЬОРОСТІ В ЧАС ВІЙНИ — НАСКІЛЬКИ ЦЕ БЕЗПЕЧНО ТА ЯКІ МОЖУТЬ БУТИ НАСЛІДКИ _____ 10/25

[Додаток Б]

2/25

НАРКОТИЧНІ ТА ПСИХОАКТИВНІ РЕЧОВИНИ —
 ЯКОЮ МОЖЕ БУТИ ЦІНА КОРОТКОСТРОКОВОЇ
 ДОПОМОГИ? _____ 13/25

ЗАСПОКІЙЛИВІ ТА СНОДІЙНІ ЗАСОБИ _____ 15/25

ЯК РОЗПІЗНАТИ ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД ПРЕПАРАТУ? _____ 18/25

ПОРУШЕННЯ СНУ У ВЕТЕРАНІВ/ОК — ЩО РОБИТИ
 ТА КОЛИ ЗВЕРТАТИСЬ ДО ФАХІВЦЯ/ЧИНІ _____ 20/25

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ _____ 23/25

- Протокол здорового сну _____ 23/25
- Як визначити свій хронотип _____ 24/25
- Мені потрібна допомога — куди звернутись? _____ 25/25

[Додаток Б]

ЩО ТАКЕ БІОЛОГІЧНІ РИТМИ ТА ЯК ЦЕ ВПЛИВАЄ НА НАС

Клітини людини мають біологічні "годинники". Ці складні молекулярні процеси "відраховують" певну періодичність для реалізації різних задач у клітині. А також підтримують циклічність — "приблизнодобову" (циркадну) ритміку. Простими словами, вона розділяє процеси на "денні" та "нічні".

Циклічність притаманна не тільки клітинам. Ми живемо на планеті Земля, де існує своя циклічність і періодичність процесів навколо (астрономічний час), як-от річні ритми.

Щоб синхронізувати клітинні процеси з астрономічними, не обійтись без центрального регулятора біологічних ритмів. "Диригентом" цього годинникового оркестру є надперехресне ядро гіпоталамуса.

А головний (не єдиний, проте провідний) зовнішній чинник, який допомагає цій ділянці мозку бути в курсі, котра година, — це зміна ступеня освітленості (не настінний годинник чи цифри на екрані гаджета). Таку інформацію мозок отримує через особливі клітини сітківки, які працюють навіть, коли очі заплющені. Вони безперервно "контролюють ситуацію", сприймаючи світло різної довжини хвилі та інтенсивності.

Що таке "нормальна зміна освітлення протягом доби"?

Для наших широт оптимальною є схема:

- ➔ **вдень** — яскраве холодне світло (як опівдні у сонячний день);
- ➔ **ввечері** — тепліше й тьмяніше (як при заході сонця, коли небо стає рожевим чи жовтогарячим);
- ➔ **вночі** — відсутність освітлення.

Таке чергування освітлення створює оптимальні умови для роботи всіх систем організму. Коли все нормально — ми навіть не помічаємо цих процесів, проте коли синхронізація збивається — все починає розвалюватись, як картковий будиночок.

Вважається, що підготовка до сну починається вже в момент ранкового пробудження.

Наскільки ефективно відбуватимуться нейроендокринні процеси, які необхідні для якісного сну, залежить від ступеня освітлення протягом доби, фізичної, емоційної та інтелектуальної активності, змін температури навколо, прийомів їжі та різних психоактивних речовин, зокрема алкоголю та кофеїну.

Тому важливо брати до уваги всі вищевказані фактори та формувати свій оптимальний режим дня. За деяких умов, звісно, його буде неможливо дотримуватись. Проте якщо організм матиме певний орієнтир та оптимізовану схему, то і важчі періоди з повним порушенням усіх цих правил, будуть переноситися з меншою шкодою для здоров'я.

СОН НА ПЕРЕДОВІЙ ТА В УМОВНО БЕЗПЕЧНИХ МІСЦЯХ

Прикрий парадокс полягає в тому, що військові потребують сну не менше, а подекуди й більше, ніж середньостатистична доросла людина в мирних умовах. Натомість — мають його дефіцит. Проблема часто не сприймається серйозно, у військовому середовищі зокрема, і це дуже небезпечна тенденція, яка тільки підживлює **“культуру неспанья”**.

Головна небезпека “культури неспанья” під час служби полягає у фактичному зниженні боєздатності — фізіологічних і психологічних якостей, що необхідні для успішного ведення бойових дій та завдань, які їх підтримують.

[Додаток Б]

ПОРУШЕННЯ СНУ У ВЕТЕРАНІВ/ОК — ЩО РОБИТИ ТА КОЛИ ЗВЕРТАТИСЬ ДО ФАХІВЦЯ/ЧИНІ

Відповідаємо на поширені питання спільно з психотерапевтом,
військовим психологом Олексієм Карачинським.

Через що можуть розвиватися розлади сну у ветеранів (травми голови, контузія, психологічні розлади, підвищена тривожність, тривале приймання енергетиків та препаратів)?

Мозок людини має два режими — режим безпеки та небезпеки. Коли ми знаходимося у режимі безпеки, ми маємо можливість нормально заснути. В іншому випадку здоровий сон неможливий — тіло буде мобілізованим, готовим чинити опір, раптом що станеться, та діяти.

Ветерани довго знаходяться в ситуації небезпеки, вони звикають до цієї ситуації. В армії є система чергувань ("я передаю відповідальність за свій сон іншій людині"). Якщо людина вміє передавати цю відповідальність, то є імовірність, що вона зможе нормально спати, як у тилу, так і на передовій. Якщо ні (через недовіру або установку "я маю сам все контролювати") — нормальний сон не вдасться.

Така ж ситуація, коли людина довго перебуває на лінії зіткнення — постійно під вогнем. Організм за певний час звикає до такого режиму. Потім ветеран/ка повертається, проте йому/їй непросто адаптуватися до цивільних умов. Він/вона постійно відчувають себе внутрішньо мобілізованими. Особливо коли є спогади, які травмують та тривога щодо обстрілу.

Коли ми подаємо будь-які сигнали небезпеки в наш мозок (спогади, думки про небезпеку зокрема), тіло мобілізується, тривога не дає можливості спати.

Фізіологічні аспекти відіграють не менш ключову роль — контузії, травми голови. Коли ветеранки/ки повертаються, вони довгий час перебувають у стані мобілізації — замкнуті, натягнені, як пружина. "Десь є небезпека" — вміння перемикає мозок з режиму небезпеки в режим безпеки — одне з ключових умінь.

[Додаток Б]

Мені потрібна допомога — куди звернутись?

- ➔ **#ВартоЖити**
Безплатна психологічна підтримка для військових та їх близьких;
- ➔ **Лінія Національної психологічної асоціації**
(10:00-20:00 щодня — 0 800 100 102);
- ➔ **Лінія кризової допомоги та підтримки Українського ветеранського фонду при Мінветеранів**
(цілодобово — 0 800 33 20 29);
- ➔ **Платформа "Це Ок"** від Veteran Hub;
- ➔ Центр психічного здоров'я та реабілітації **"Лісова поляна"** МОЗ України;
- ➔ **Безплатна "гаряча лінія" 15-51** для людей, які переживають посттравматичний стресовий розлад (ПТСР);
- ➔ **Національна гаряча лінія з питань наркозалежності** (0-800-507-727).

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПІДТРИМКА
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ

ПАМ'ЯТКА

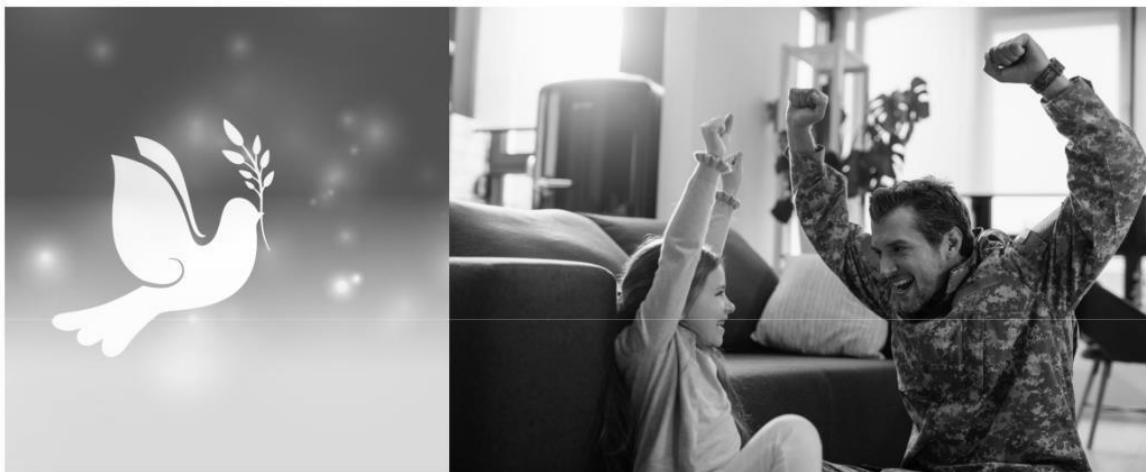
СОЦІАЛЬНИЙ І ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ

ДЕПАРТАМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

Київ 2024

СОЦІАЛЬНИЙ І ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ

Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, визначає **Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” (Закон № 2011)**, який встановлює єдину систему їх соціального та правового захисту, гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулює відносини у цій галузі.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ ЖИЛИМИ ПРИМІЩЕННЯМИ (СТАТТЯ 12)

Держава забезпечує військовослужбовців **жилими приміщеннями** або за їх бажанням грошовою компенсацією за належне їм для отримання жиле приміщення на підставах, у межах норм і відповідно до вимог, встановлених Житловим кодексом Української РСР, іншими законами, в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Постанова КМУ від 03.08.2006 № 1081

“Про затвердження Порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями”;

Постанова КМУ від 06.07.2011 № 715

“Деякі питання будівництва житла для військовослужбовців та членів їх сімей на земельних ділянках, що належать до земель оборони”

Постанова КМУ від 08.10.2012 № 1036

“Про затвердження Порядку визначення розміру та надання військовослужбовцям та членам їх сімей грошової компенсації за належне їм для отримання жиле приміщення”

ПРАВО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ НА ОСВІТУ (СТАТТЯ 13)

Військовослужбовці мають право на навчання (у тому числі на отримання післядипломної освіти) у військових навчальних закладах, відповідних підрозділах підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації військовослужбовців.

Військовослужбовцям, які прийняті на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу після здобуття базової або повної вищої освіти за державним замовленням, дозволяється навчатися в інших вищих навчальних закладах без відриву від служби після проходження ними строку служби, який дорівнює часу їхнього навчання для здобуття попередньої вищої освіти.

Постанова КМУ від 05.08.1996 № 918

“Про затвердження Комплексної програми соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, та створення національної наглядової ради з її реалізації”

Наказ МОУ від 26.07.2013 № 524

“Про затвердження порядку та умов направлення на професійну підготовку, перепідготовку або підвищення кваліфікації військовослужбовців Збройних Сил України, які звільняються у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, за станом здоров'я”

ПІЛЬГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ТА ЧЛЕНАМ ЇХ СІМЕЙ (СТАТТЯ 14)

Військовослужбовці мають право на безоплатний проїзд та безоплатне перевезення до 20 тон. особистого майна

Постанова КМУ від 02.03.2016 № 155

“Про затвердження Порядку відшкодування витрат, пов’язаних з перевезенням військовослужбовців та членів їх сімей, їх особистого майна залізничним, повітряним, водним і автомобільним (за винятком таксі) транспортом”

Наказ Міністерство транспорту та зв’язку України від 27.12.2006 № 1196

“Про затвердження Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України”

Особам, які мають право на пільги, гарантії та компенсації, передбачені цим Законом, видаються посвідчення. Форма та порядок видачі посвідчень встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Постанова КМУ від 28.05.1993 № 379

“Про посвідчення на право користування пільгами членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли) чи пропали безвісти під час проходження військової служби”

СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ (СТАТТЯ 18)

Члени сімей військовослужбовців строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу мають переважне право при прийнятті на роботу і на залишення на роботі при скороченні чисельності або штату працівників, а також на першочергове направлення для професійної підготовки, підвищення кваліфікації і перепідготовки з відривом від виробництва та на виплату на період навчання середньої заробітної плати.

[Додаток В]